

УДК 75.071.2:75.021.42

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2025.1.21>**Сидор Михайло Богданович,**

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри вокально-хорового, хореографічного

та образотворчого мистецтва

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0003-1616-6075

Mykhailo_Sydor@i.ua

ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ХУДОЖНИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ШВИДКОГО МАЛЮВАННЯ

Висвітлюється актуальність швидкого малювання, ведеться розбір його природи, дієвості та функціонування як компонента, засобу і прийому формування виконавської майстерності художника. Розкриваються спільні наративи для усіх видів швидкого малюнка, диференціюються характерні кожному завдання та вихідні позиції щодо безпосередньої їх реалізації як у навчанні здобувачів певного образотворчого фаху, так і в практиці уже зрілих художників, підтриманні й удосконаленні ними своєї професійності. Мета статті – розкрити специфіку видів швидкого малювання, визначити і обґрунтувати актуальність звернення до такого малювання як чинника і засобу удосконалення художньо-виконавської майстерності. Матеріали і методи. Ключовий принцип розкриття піднятої проблеми – комплексний підхід. Диференційований розбір кожної позиції, визначення певних базисів, домінант і пріоритетів, доцільності та значимості швидкого малювання передбачав застосування конкретних методів роботи. Основні серед них: пошуково-бібліографічний, мистецтвознавчий, інтегративний, загального і локального спостереження, художнього аналізу, порівняння, абстрагування, систематизації, реконструювання тощо. Наукова новизна. Комплексно проаналізовано сутність і функції швидкого малювання, обґрунтовано його значимість як модератора художньо-виконавської майстерності. Вперше розкрито взаємоінтегрованість видів швидкого малювання у пошуках і розробках композицій творів; визначено п'ять ключових аспектів як спонук застосування швидких малюнків в образотворчій практиці і здобувачів того чи того мистецького фаху, і уже зрілих художників. Висновки. Художня діяльність в світлі розглядуваного носить комплексний характер. Ключем постає системна робота над собою, яка включає (повинна включати) виконання різноманітних тренувальних завдань, вправлень, звернення до такого малювання, яке іменуємо «швидким». Завдяки своїй природі, змістам і способам реалізації це малювання є важливим і значимим з різних сторін, оскільки наділене цінними вишкільними властивостями. Актуалізаторами швидкого малювання і в навчальному процесі, і в професійній діяльності автор виводить: зручність, відносну простоту його виконання; локаційну доступність; спрямованість на якісне оволодіння фахом, підтримання рівня набутої майстерності, її покращення; потребу в удосконаленні сприймання дійсності; ефективність у пошуках і розробках композицій творів.

Ключові слова: художник, діяльність, виконавська майстерність, шляхи формування, швидкий малюнок (скетчинг).

Sydor Mykhailo. FORMATION OF AN ARTIST'S EXECUTIVE SKILL THROUGH THE PRISM OF FAST DRAWING

The relevance of rapid drawing is highlighted, its nature, effectiveness and functioning as a component, means and method of forming the artist's performing skills are analysed. Common narratives for all types of rapid drawing are revealed, the tasks characteristic of each are differentiated and the starting positions regarding their direct implementation are distinguished both in the training of applicants for a certain fine art profession and in the practice of already mature artists, maintaining and improving their professionalism. The purpose of the article – is to reveal the specifics of types of rapid drawing, to determine and justify the relevance of resorting to such drawing as a factor and means of improving artistic and performing skills. Materials and methods. The key principle of revealing the problem raised is a comprehensive approach. A differentiated analysis of each position, determination of certain bases, dominants and priorities, feasibility and significance of rapid drawing involved the use of specific methods of work. The main ones are: search and bibliographic, art history, integrative, general and local observation, artistic analysis, comparison, abstraction, systematization, reconstruction, etc. Scientific novelty. The essence and functions of rapid drawing are comprehensively analysed, and its significance as a moderator of artistic and performing skills is substantiated. For the first time, the inter-integration of types of rapid drawing in the search

and development of compositions of works is revealed; five key aspects are identified as the motivation for the use of rapid drawings in the visual practice of both applicants for a particular artistic specialty and already mature artists. Conclusions. Artistic activity in the light of the considered is of a complex nature. The key is systematic work on oneself, which includes (should include) the performance of various training tasks, exercises, and resorting to such drawing, which we call «fast». Due to its nature, contents and methods of implementation, this drawing is important and significant from various sides, since it is endowed with valuable educational properties. The author identifies the actualises of fast drawing in both the educational process and professional activity as: convenience, relative simplicity of its execution; locational accessibility; focus on high-quality mastery of the profession, maintaining the level of acquired skill, its improvement; the need to improve the perception of reality; efficiency in searching for and developing compositions of works.

Key words: artist, activity, performing skills, ways of formation, quick drawing (sketching).

Вступ. Професійний рівень художника формується, а водночас і презентується багатьма аспектами. Ключовим тут безумовно постає талант, обдарованість до мистецтва, здатність діяти і виражатися на відповідний художній лад [10, с. 107]. Однак те, що безпосередньо «запрограмовано» природою, чим людина «обдарована» від народження, потребує належної підтримки упродовж усього життя [2, с. 8]. І це є важливою закономірністю, таким собі «типовим нормативом» забезпечення повноцінної реалізації природних задатків.

Маючи відповідне художнє обдарування та реально скерувавши своє життя у світ образотворчості, людина проходить певний «обов'язковий» або ж всякий «опосередкований» чи «побіжний» вишкіл обраної мистецької діяльності, улюбленого виду художньо-творчої роботи [5, с. 67]. Далі, уже як «дипломована» особистість, з набутим конкретним фахом, або як самоук, без відповідної мистецької освіти, художник не зупиняється на досягнутому. Адже ключовим кредо всякого істинного митця є не лише майстерне володіння своїм фахом [3, с. 30], а й потреба у постійному удосконаленні його [8, с. 46]. Стаючи «правилом», цей наратив спонукає до побудови такого алгоритму художнього життя, такий шлях подачі себе через мистецтво, в якому неодмінним є розширення й покращення набутого творчого досвіду, сформованих знань, компетенцій, вироблених умінь і навичок художньо-практичної діяльності. І саме тут предметом нашого зацікавлення виступає один із напрямів такого удосконалення – вид художньо-практичної роботи, який зазвичай називаємо «швидкий малюнок» («швидке малювання»).

Аналіз досліджень і публікацій. Розкриваючи підняте питання, ми проаналізували стан його бачення та дослідженості в світлі сучасних тенденцій підготовки майбутніх художників, педагогів-художників, також концепцій та реальних підходів уже сформованих митців (живописців, графіків, скульпторів, дизайнерів, архітекторів) до самовдосконалення, підтримування і підвищення свого технічно-виконавського рівня, належної професійної вправності у роботі з використовуваними матеріалами, інструментами і т. ін. В результаті ми побачили картину, де низка аспектів розглядуваного явища реально перебувають на вістрі мистецтвознавчої аналітики, піддаються цілеспрямованому вивченню та жвавому обговоренню з позицій дієвості швидкого малювання як невід'ємного компонента у здобутті мистецької освіти (за відповідними профільними напрямками та освітніми рівнями), формуванні зображувальних умінь у тих чи тих сферах образотворчості (О. Белянський [2]; С. Крижевська [4]; Л. Кулініч [5]; І. Макушина [7]; А. Нікітін [8]; О. Піддубна [10]; Л. Полудень [11]), у дизайнерській, інших діяльностях мистецького спрямування (І. Гаюк [3]; Г. Локарева [6]). Цікавими й безумовно важливими постають наукові розвідки і доводи про соціо- та культуротворчу значимість сучасних скетчингових практик, їх актуалізацію та реальну дієвість у сьогоденні (У. Балан, С. Пашукова [1]; С. Пашукова, Д. Чембержі, А. Дубрівна [9]).

Окрім означених вище доробків, які послужили у нашій праці певним базовим матеріалом для проведення відповідних співставлень, порівнянь, визначень, всякої іншої предметної аналітики, є ще чимало таких, що

також актуальні і значимі для розкриття піднятої нами проблеми. Проте, і в цих, і в решті наукових працях, які потрапили у поле нашого зору, предмет нашого дослідження розглядається побіжно, а аспекти його дієвості, властиві йому вихідні позиції не є ключовими. Тому вповні можна вважати, що тематичне спрямування цієї наукової розвідки є актуальним і доречним.

Мета статті – розкрити специфіку різновидів швидкого малювання, визначити і обґрунтувати актуальність звернення до такої зображувальної практики як чинника і засобу удосконалення виконавської майстерності.

Матеріали і методи. Ключовим принципом висвітлення піднятої проблеми, визначення її актуальних складових, окреслення механізмів їх безпосередньої дієвості, обґрунтування їх результативності став комплексний підхід до роботи. Розглядаючи досліджуване явище з різних сторін, ми прагнули зв'язати в єдине ціле сутнісну природу швидкого малюнка, його конкретні (за специфікою вираження) прикладні можливості, їх місце і роль саме у практичному вишколі художника, його безпосередній роботі над удосконаленням своєї виконавської майстерності. Диференційований розбір кожної із цих позицій, визначення тут певних базисів, домінант і пріоритетів, доведення їхньої доцільності, значимості передбачав застосування низки конкретних методів роботи. Основні серед них: пошуково-бібліографічний, мистецтвознавчий, аналізу і систематизації, компаративний, інтеграційний, також методи загального та локального спостереження, предметно-змістової інтерпретації, художньо-стилістичного аналізу, синтезу, суб'єкт-об'єктного моделювання, реконструювання, абстрагування тощо.

Результати. В теоретичному і практичному аспектах розкриття такого поняття як зображувальна діяльність так чи інакше торкаємося так званого «швидкого малюнка», «швидкого малювання». Оперуючи цими термінами, говоримо не про якусь одну техніку виконання графічного чи живописного зображення, і не про якийсь конкретний спосіб творення того чи іншого малюнка. Тут маємо

на увазі цілу групу видів малюнків (продуктів графічної та / або живописної роботи), які з'являються в результаті певних «швидких» (короткотривалих) зображальних процесів – відносно миттєвих, обмежених у часі [7, с. 77], з особливими манерами художнього трактування (вираження) відтворюваного [9, с. 313]. Останнім часом у всяких приватних розмовах, у мистецтвознавчих дискусіях про специфіку тих чи тих видів зображувальної діяльності все частіше актуалізується англійський термін «скетч» (англ. «sketch», буквально – ескіз, нарис, похідний від грец. «σκήτσο» [2, с. 34]), яким, власне, й означаються швидкі (короткотривалі) малюнки [1, с. 47].

У сказаному йдеться про начерк, замальовку, етюд, ескізу намітку, крокі. Саме їх, як продукти відповідного художнього процесу, прийнято іменувати «швидкими малюнками» [10, с. 108]. Зводячи сутності такого малювання до спільного знаменника, зазвичай констатуємо, що у властивих йому роботах зміст і форма унаочнюваного також постають у нерозривному тандемі, як це повсякчас бачимо у повноаспектних мистецьких творіннях – живописних картинах, роботах оригінальної або тиражованої графіки. Однак, сам художній аспект їх представлення (візуалізації) є відносно спрощеним, узагальненим, з переважно помірною деталізацією [8, с. 47], а почасти й уніфікованою інтерпретацією своєї природної зовнішності. Навіть якщо у замальовку є потреба деталізувати щось, то все одно така конкретизація є завданням вибіркового і носить локальний, предметно-цільовий характер [5, с. 69]. Іншими словами, під «швидким малюнком» маємо розуміти ті зображення, які з'являються як результат короткотривалого й динамічного малювального процесу, характеризуються певними локальними контекстами відображення унаочнюваного та в цілому відіграють роль допоміжних (підготовчих) робіт у виконанні мистецького твору як такого [4, с. 6].

Зміщуючи центр уваги на процеси виконання таких малюнків, маємо нагоду бачити, що всі відповідні їм операційні складові, як загалом і вся зображувальна процедура,

характеризуються не лише відносно короткою тривалістю в часі [7, с. 77]. Показним тут є й особливий темп роботи, який зумовлює художника бути активним, дієвим, цілеспрямованим і водночас лаконічним, оперативно приймати правильні рішення, користуватися доцільними методиками, найбільш відповідними технічно-технологічними прийомами роботи для повноцінного здійснення задуманого [8, с. 47–48]. Відтак, за логікою відповідності, процес виконання всякого «швидкого малюнка» є дійством «короткотривалим», а значить «швидким», тому його й доречно називаємо «швидким малюванням».

Переходячи тепер до функціонально-прикладного аспекту швидкого малювання, його можливостей власне як чинника і компонента практичного вишколу художника, засобу формування та підтримування його виконавської майстерності, хочемо наголосити на наступному.

Мабуть ні для кого не є таємницею, що постійне вправлення у тому чи іншому виді або напрямі роботи дає свій позитивний результат. В рамках піднятої проблеми актуальним убачаємо тандем таких понять і категорій, як «кількість» та «якість». Конкретизуючи абстрагований зміст сказаного більш звичною мовою, матимемо вповні зрозумілу закономірність – чим більше практики, тим вища якість. З позиції оволодіння образотворчим мистецтвом це буквально означає, що лиш наполегливою систематичною працею можна досягнути відповідних високих результатів.

Тепер розглянемо, як воно реально «працює» через призму швидкого малювання, якими характерними аспектами означається. Отож, у плані сказаного акцентуємо на такому.

1. Зручність швидкого малювання. Будь-який вид швидкого малювання завжди ефективний тим, що не вимагає «спеціальної» організації робочого місця, якихось вкрай особливих умов роботи [10, с. 108]. Для прикладу, виконання начерків, замальовок, наміток у стилі крокі чи всяких інших ескізів (графічних, живописних) не потребує громіздкого обладнання та інвентаря. Тут достатньо мати якийсь блокнот, альбом для малювання, або

звичайний простий планшет для кріплення аркушів паперу, відповідно, олівці, лайнери, маркери, вуглину, фарби тощо. Для написання живописних етюдів потрібен лиш етюдник чи той же планшет (на крайній випадок звичайна папка для паперу, як «основа» для його утримування під час малювання) та відповідні художні матеріали.

2. Локаційна доступність. Швидким малюванням можна займатися будь-де. За потреби швидкі малюнки (в усьому їхньому різноманітті) можна виконувати у будь-кому принагідному місці. Наприклад, у домашніх умовах, на пленері (у парках, скверах, всяких інших пішохідних зонах населених пунктів, заміських територіях, зокрема на лугах, у полях, гірських місцинах, на пляжах тощо), само собою у навчальних аудиторіях для занять живописом, рисунком, композицією. За винятком етюдів, якщо для написання їх потрібне певне місце для «розгортання» етюдника чи якоїсь підставки (утримувача) для планшета, начерки, замальовки, крокі можна виконувати і в середовищах з певним «обмеженням» простором. Мається на увазі, що таким малюванням можна займатися навіть у транспорті, в локаціях різних громадських зібрань (екстер'єрних, інтер'єрних, наприклад, у місцях відпочинку на кшталт кафе, бару і т. ін.).

3. Малювання як постійне навчання і тренування. В аналізах змісту здобуття мистецької освіти, оволодіння тими чи тими видами образотворчої діяльності повсякчас говорить, що постійне вправлення у швидкому малюванні позитивно впливає на формування художньо-практичних умінь і навичок студентів [4, с. 9], активізує та стимулює їх художньо-естетичний розвиток [2, с. 13]. Це безумовно є ствердним і беззаперечним. На цьому ставлять наголос буквально усі науковці, педагоги-методисти і практики зображувальних мистецтв. Такі доводи є складовою дописів зокрема й авторів тих праць, до яких ми апелюємо у розкритті піднятої нами проблеми. Відтак маємо нагоду бачити, що значно менше у цьому плані актуалізується наратив про сам аспект звернення до швидкого малювання сформованими художниками.

Вносячи свою лепту у доведення значення такого малювання для уже зрілих художників, хочемо констатувати, що й після отримання диплому про мистецьку освіту чи здобуття суспільного визнання статусу «художник», або ж навіть отримання високого офіційного звання «народний художник» митець надалі «продовжує навчатись». Інакше кажучи, одним із життєвих кредо істинного художника, справжньої творчої особистості неодмінно є «навчання упродовж життя». Зважаючи на сказане та проведені аналізи зображувальних практик низки знаних митців, ствердно означаємо, що своїми відносно простими технологіями, однак еквівалентами високої продуктивності усі різновиди швидкого малювання є хорошим способом підтримування професійного тону художника, стимулювання його до креативності [9, с. 311]. Навздогін цьому всякий вид швидкого малювання класифікуємо і як завжди актуальний підручний засіб постійного підвищення набутої кваліфікації, удосконалення виконавської майстерності тощо.

4. Засіб удосконалення сприймання дійсності. Так закладена природа мистецтва, зокрема і образотворчого, що всяке мистецьке творіння неодмінно інтегрує в собі не лише наративи, шляхи, методи і способи відтворення унаочнюваного. Важливим його чинником завжди виступає сприйняття світу [4, с. 10], бачення і розуміння його краси, індивідуальності, неповторності, усіляких характерних рис, властивостей, нюансів тощо [6, с. 178]. Набуття багажу вражень відбувається постійно, упродовж всього життя. Чимала кількість всякого сприйнятого, його безпосередніх компонентів, виразників (від зовнішнього постання до естетичного вираження) закріплюється у свідомості на основі побаченого і запам'ятованого. Однак, якість фіксування сприйнятого на основі лиш самого запам'ятовування не є дуже високою. Значно краще фіксується побачене, якщо його замальовувати, бодай навіть відносно схематично і узагальнено, на кшталт начерків і замальовок [7, с. 77]. Це є аналогією того, як якісно запам'ятовується лекційний матеріал, коли його законспектовувати. Виходячи

зі сказаного, акцентуємо на тому, що швидке малювання (начерки, замальовки, етюди) є не тільки способом і формою фіксування у побаченому його природи, краси, естетики. Це й засіб удосконалення сприймання, уміння бачити по-художньому [11, с. 122].

5. Тематико-цільове спрямування. Означені чотири «позиції» носять характер типових базових засад актуалізації швидкого малювання. Проте, якщо розглядати таке малювання як складову процесів пошуку і розробки композиції того чи того реально виконуваного твору, то в цьому випадку усі властиві йому види постають не просто актуальними, а вкрай доречними і затребуваними. У своєму злагодженому взаємному інтегруванні вони є запорукою успішного вирішення творчих завдань і проблем [8, с. 47]. Така їх дієвість завжди обумовлюється тим, що в якому б досконалому «уявному постанні» не з'являлася творча ідея, задум виконання якоїсь роботи, автор так чи інакше мусить це візуалізувати. Така візуалізація, як показує практика, здійснюється в алгоритмі – «від загального до детального, від натякового до конкретного, від великого до дрібного» [10, с. 109]. Зазвичай спочатку в дію ідуть загальні начерки (крокі) уявлюваного, пошук і моделювання через них загальної «конструкції» майбутнього твору. Паралельно або ж услід за начерково-кроковим викладом загального бачення опрацьовуваного ведуться замальовки (графічні, в кольорі), етюдно фіксуються характерні нюанси навкілля. Завдяки таким проводиться аналітична робота з природними аналогами [11, с. 123], які можуть стати, або вже рішено, що будуть включені у композицію твору. Далі актуалізується безпосереднє ескізування, через яке детально вибудовується уся створювана композиція. У підсумку зазначеного приходимо до розуміння, що від рівня володіння усіма видами швидкого малювання, власне як інструментарію творчого процесу [9, с. 312], реально залежить якість початкових унаочнень задуманого, формовираження, колірні рішення та всяка інша деталізація створюваної композиції.

Висновки. Формування зображувальних умінь і навичок в рамках оволодіння тим чи

іншим видом образотворчого мистецтва, водночас як і підтримування себе уже як зрілого художника в належному професійно-практичному тонусі завжди носить відповідний комплексний характер. І в тому, і в тому випадках стержнем постає системна робота над собою, яка неодмінно включає (повинна включати) виконання певних тренувальних завдань, вправ тощо, тобто таких видів малювання, які загалом іменуємо «швидке малювання». Завдяки своїй природі, змістам і способам реалізації таке малювання є важливим і значимим з різних сторін і позицій, оскільки наділене багатьма цінними професійно-вишкільними властивостями. Сам аспект трактування тут унаочнюваного, рівень його технічної подачі, оперування використовуваним матеріалом та інструментарієм є прямими проявниками зображувальних умінь і навичок

художника, демонстраторами його стилістичного почерку, манери виражень образів відтворюваного тощо. Розкриваючи сутнісні та прикладні наративи швидкого малювання, ми визначили п'ять його ключових аспектів як спонук до безпосереднього застосування, а саме: «зручність виконання», «локаційна доступність», «векторованість на якісне навчання фаху, вправління у майстерності», «удосконалення сприйняття дійсності», «ефективна діяльнісна складова у пошуках і розробках композицій виконуваних творів».

Наступний крок нашого дослідження у цьому напрямі – з'ясування дієвості кожного із видів швидкого малювання у пошуках і розробках композицій творів різних виразних стилістик, з подачею зображуваного у реалістичному, декоративному та абстрактному художніх ключах.

Література:

1. Балан У., Пашукова С. Практика скетчингу в Україні : розвиток та сучасний стан. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 74. Т. 1. С. 46–50.
2. Белянський О. Короткочасний рисунок і майстер клас : Навч. посібник. Луганськ : ЛДКІКМ, 2008. 124 с.
3. Гаюк І. Сучасне мистецтво – проблемність підходів у визначенні сутності феномену. *Вісник ЛНАМ*. 2024. Вип. 52. С. 26–37.
4. Крижевська С. Г. Розвиток навичок швидкого малювання при виконанні короткочасних замальовок. *Методичні рекомендації для самостійної роботи*. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2017. 25 с.
5. Кулініч Л. Короткочасний рисунок у фаховій підготовці майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. *Наукові записки КДПУ ім. Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 141. Ч. 2. С. 67–70.
6. Локарева Г. В. Формування художньо-естетичного сприйняття як професійної якості в майбутнього художника-дизайнера. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2017. № 2. С. 175–180.
7. Макушина І. В. Начерк як засіб оволодіння мистецтвом рисунка. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія : Педагогіка. 2012. Т. 188. Вип. 176. С. 76–80.
8. Нікітін А. Короткочасний рисунок як важлива складова сучасної художньої творчості. *Мистецтвознавство України*. 2020. Вип. 20. С. 45–51.
9. Пашукова С. П., Чембержі Д. А., Дубрівна А. П. Скетчинг як ефективний інструмент творчої діяльності. *АРТ-платФОРМА : альм.* Київ : КМАЕЦМ, 2023. Вип. 2. С. 309–324.
10. Піддубна О. М. Значення начерків у художньо-творчій діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва з дисциплін «Малюнок» і «Живопис». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 2. С. 107–111.
11. Полудень Л. І. Пленерна практика у підготовці майбутнього художника. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва*. Збірник матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 6 травня 2015 р.). Черкаси : Брама-Україна, 2015. С. 122–125.

References:

1. Balan, U., & Pashukova, S. (2024). Praktyka sketchinhu v Ukraini : rozvytok ta suchasnyi stan [Sketching practice in Ukraine : development and current state]. *Current issues in the humanities*. Issue 74. Vol. 1. Pp. 46–50. [in Ukrainian]

2. Belianskyi, O. (2008). Korotkochasnyi rysunok i maister klas : Navch. posibnyk [Short-term drawing and master class : a study guide]. Luhansk : LDKIKM, 124 p. [in Ukrainian]
3. Haiuk, I. (2024). Suchasne mystetstvo – problemnist pidkhodiv u vyznachenni sutnosti fenomenu [Contemporary art – problematic approaches in defining the essence of the phenomenon]. *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts*. Issue 52. Pp. 26–37. [in Ukrainian]
4. Kryzhevska, S. H. (2017). Rozvytok navychok shvydkoho maliuvannia pry vykonanni korotkochasnykh zamalovok. Metodychni rekomendatsii dlia samostiinoi roboty [Developing quick drawing skills when performing short-term sketches. Methodological recommendations for independent work]. Odesa : PNPu im. K. D. Ushynskoho, 25 p. [in Ukrainian]
5. Kulinich, L. (2015). Korotkochasnyi rysunok u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Short-term drawing in the professional training of future teachers of fine arts]. *Scientific notes of the Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko. Series: Pedagogical Sciences*. Issue 141. Part 2. Pp. 67–70. [in Ukrainian]
6. Lokarieva, H. V. (2017). Formuvannia khudozhno-estetychnoho spryiniattia yak profesiinoi yakosti v maibutnoho khudozhnyka-dyzainera [Formation of artistic and aesthetic perception as a professional quality in a future artist-designer]. *Bulletin of the Alfred Nobel University. Series «Pedagogy and Psychology»*. Issue 2. Pp. 175–180. [in Ukrainian]
7. Makushyna, I. V. (2012). Nacherk yak zasib ovolodinnia mystetstvom rysunka [Sketching as a means of mastering the art of drawing]. *Scientific papers [Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex]. Series : Pedagogy*. Vol. 188. Issue 176. Pp. 76–80. [in Ukrainian]
8. Nikitin, A. (2020). Korotkochasnyi rysunok yak vazhlyva skladova suchasnoi khudozhnoi tvorchosti [Short-term drawing as an important component of modern artistic creativity]. *Art History of Ukraine*. Issue 20. Pp. 45–51. [in Ukrainian]
9. Pashukova, S. P., Chemberzhi, D. A., & Dubrivna, A. P. (2023). Sketchinh yak efektyvnyi instrument tvorchoi diialnosti [Sketching as an effective tool for creative activity]. *ART PLATFORM: alm*. Kyiv : KMAETsM. Issue 2. Pp. 309–324. [in Ukrainian]
10. Piddubna, O. M. (2016). Znachennia nacherkiv u khudozhno-tvorchii diialnosti maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva z dystsyplin «Maliunok» i «Zhyvopys» [The importance of sketches in the artistic and creative activities of future teachers of fine arts in the disciplines of «Drawing» and «Painting»]. *Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University. Pedagogical Sciences*. Issue 2. Pp. 107–111. [in Ukrainian]
11. Poluden, L. I. (2015). Plenerna praktyka u pidhotovtsi maibutnoho khudozhnyka [Plein air practice in the preparation of a future artist]. *Traditions and the latest technologies in the development of contemporary art. Collection of materials of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference (Cherkasy, May 6, 2015)*. Pp. 122–125. [in Ukrainian]